

สำหรับหนังสือเรียน กรณีที่โรงเรียนตั้งอยู่ในเขตภูมิภาค กระทรวงศึกษาธิการได้มอบอำนาจให้คณะกรรมการการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา พิจารณาอนุมัติหนังสือเรียนตามรายวิชา และให้ใช้ได้ภายในเขตการศึกษาของตน ส่วนในเขตกรุงเทพมหานคร กระทรวงศึกษาธิการมอบหมายให้ กรมค้นสังกัดเป็นผู้พิจารณาอนุมัติ

3.5. การจัดทำคำอธิบาย / รายวิชาเพิ่มเติมใหม่

การพัฒนาหลักสูตรในลักษณะนี้เป็นการจัดทำวิชา หรือรายวิชาขึ้นมาใหม่ หลังจากที่ศึกษาค้นพบแล้วว่า สิ่งที่จะควรจะมีการพัฒนานั้น ไม่มีปรากฏอยู่ในหลักสูตรของกลุ่มประสบการณ์ หรือรายวิชาใด ๆ ในหลักสูตรแม่บท

การพัฒนาหลักสูตรโดยการจัดทำรายวิชาขึ้นมาใหม่นี้ โรงเรียนควรดำเนินการในรูปแบบของคณะทำงาน โดยมีขั้นตอนการจัดทำดังนี้

1) ศึกษาจุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์และโครงสร้าง เนื้อหา ของรายวิชาต่าง ๆ จากหลักสูตรแม่บท เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานประกอบการพิจารณาจัดทำและเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนกับเนื้อหาที่มีอยู่

2) นำอาผลการศึกษา ผลการวิเคราะห์สภาพที่ควรจะเป็นของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของท้องถิ่น ที่ได้จากการวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ มาใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดจุดประสงค์และเนื้อหา

3) กำหนดจุดประสงค์ของวิชา ที่จะดำเนินการจัดทำขึ้นใหม่โดย

3.1) วิเคราะห์จากปัญหา และความต้องการของท้องถิ่นสำหรับกำหนดสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน โดยระบุปัญหาความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งได้แก่สิ่งที่ต้องการให้รู้ พฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้น

3.2) เขียนจุดประสงค์ให้ครอบคลุมกับสภาพที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนทั้ง 4 ด้าน คือ ความรู้ ทักษะ เจตคติ และกระบวนการ รวมทั้งสอดคล้องกับจุดประสงค์ของรายวิชาด้วย

4) กำหนดเนื้อหาโดยวิเคราะห์จากจุดประสงค์ ซึ่งระบุค่าหลักของจุดประสงค์รายวิชานั้น ประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้ และส่วนที่เป็นทักษะในระดับมัธยมศึกษา ถ้ารายวิชาที่จัดทำเป็นรายวิชาบังคับเลือก คาบเวลาเรียนที่กำหนดจะต้องเป็นไปตามที่ระบุไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร ถ้าเป็นรายวิชาเลือกเสรีสามารถกำหนดตามความเหมาะสมกับจุดประสงค์และเนื้อหาที่กำหนดให้เรียน แต่ควรให้สัมพันธ์กับโครงสร้างของกลุ่มวิชาที่เป็นอยู่เดิมด้วย

5) เขียนคำอธิบายรายวิชา ให้เป็นไปตามรูปแบบที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บท โดยระบุแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ของรายวิชา ตามแบบฟอร์มที่กำหนด

6) จัดทำเอกสารชี้แจงรายละเอียดประกอบการจัดทำวิชาหรือรายวิชาที่จัดทำขึ้นใหม่ โดยให้มีรายละเอียดเนื้อหาประกอบด้วย

6.1) เหตุผลความจำเป็น

6.2) จุดประสงค์ (ของวิชา/รายวิชาที่จัดทำ)

6.3) ขอบข่ายเนื้อหา

6.4) แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

6.5) สื่อการเรียนการสอนที่สามารถจะนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน

6.6) แนวการวัดและประเมินผล เป็นต้น

7) ในการขออนุมัติ ในกรณีที่โรงเรียนได้ลงมือพัฒนาหลักสูตรที่เป็นการจัดทำวิชาหรือรายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ เมื่อได้ดำเนินการเรียบร้อยแล้ว และตรวจสอบความถูกต้อง หรือความจำเป็นของเนื้อหาแล้ว โรงเรียนจะต้องดำเนินการเสนอให้กระทรวงศึกษาธิการหรือผู้ที่ได้รับมอบหมายเป็นผู้พิจารณาอนุมัติ เมื่อได้รับอนุมัติและกระทรวงศึกษาธิการประกาศใช้ได้แล้ว จึงสามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้

การพิจารณาอนุมัติวิชา/รายวิชา ที่โรงเรียนจัดทำขึ้นมาให้มีแนวปฏิบัติดังนี้

1) ส่วนภูมิภาค กระทรวงศึกษาธิการ ได้มอบหมายให้คณะกรรมการการศึกษา การศาสนาและวัฒนธรรม เขตการศึกษา (ศสว.ข.) แต่ละเขตการศึกษาเป็นผู้พิจารณาอนุมัติ

2) กรุงเทพมหานคร กระทรวงศึกษาธิการ มอบหมายให้กรมต้นสังกัดเป็นผู้พิจารณาอนุมัติ

สำหรับเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาอนุมัติคำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชา ที่โรงเรียนจัดทำ ประกอบด้วยเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้

1) สอดคล้องและสอดคล้องกับหลักการ จุดหมาย และ โครงสร้างของหลักสูตร

2) เป็นส่วนหนึ่งของ โครงสร้างความรู้ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์ หรือกลุ่มวิชาตามที่ โครงสร้างหลักสูตรทั้ง 3 ระดับ กำหนดไว้

3) สอดคล้องและสนองต่อสภาพเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง

4) มีความสมบูรณ์และความพร้อมเพียงพอที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนใน ด้านกระบวนการ ผลผลิตและผลกระทบ

5) เป็นผลผลิตจากการนำข้อมูลในระดับท้องถิ่นมาพัฒนาการเรียนการสอนทั้งในด้าน
หลักสูตร สื่อการเรียนการสอน และเทคนิควิธีสอน

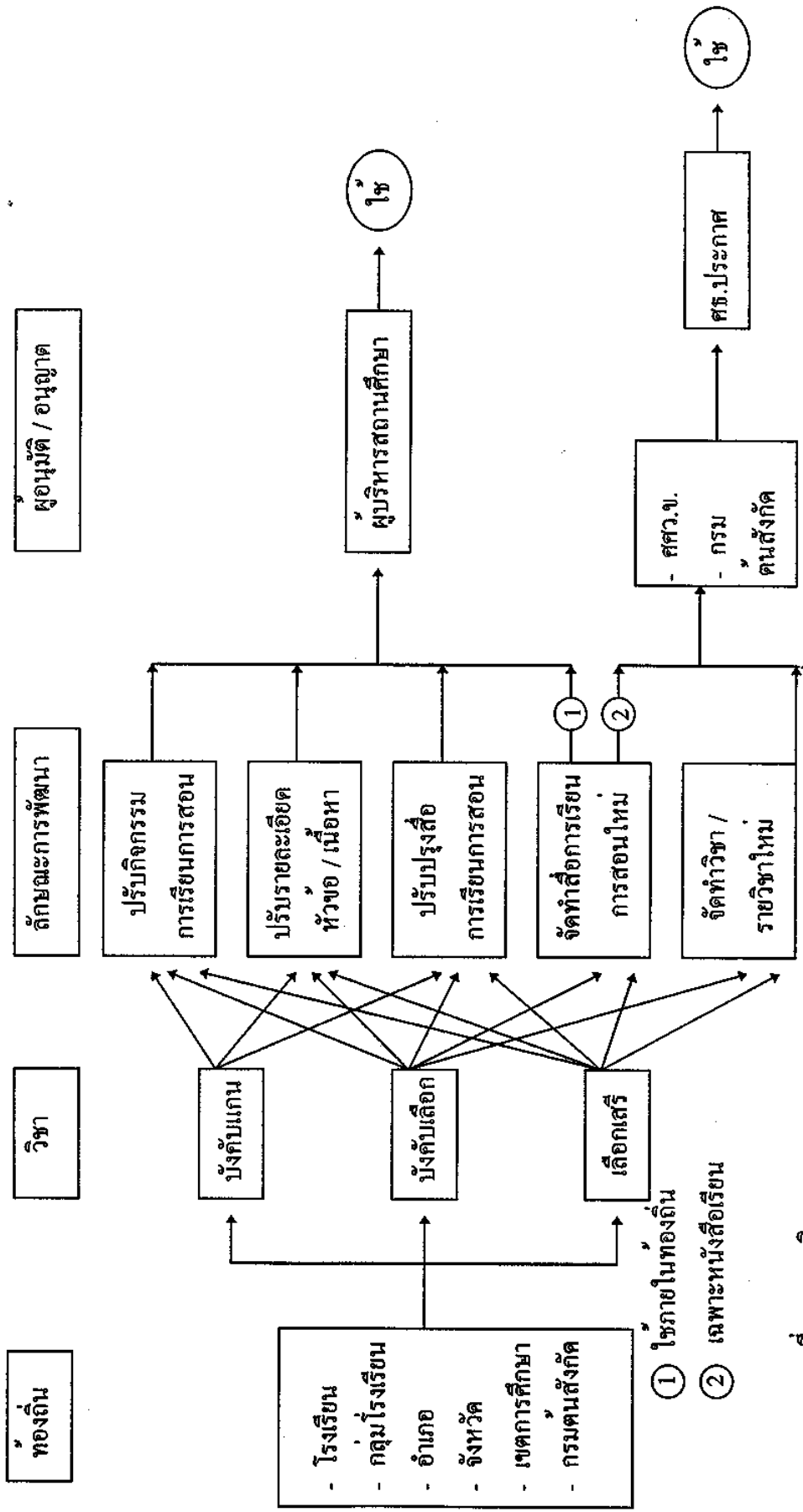
6) ไม่เป็นเนื้อหาวิชา/รายวิชา ที่ซ้ำซ้อนกับเนื้อหาวิชาหรือรายวิชาที่มีในหลักสูตร
แม่บท

7) ไม่มีเนื้อหาที่กล่าวโดยตรงหรือพาดพิงในลักษณะที่ลบหลู่สถาบันชาติ ศาสนา
พระมหากษัตริย์ ไม่ขัดต่อหลักการปกครองระบอบประชาธิปไตย ไม่ขัดกับหลักศีลธรรมอันดี
และไม่กระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของประเทศ

8) มีรูปแบบและวิธีการเขียนสอดคล้องและเป็นไปตามที่หลักสูตรของกระทรวง
ศึกษาธิการกำหนด

จากลักษณะของการพัฒนาหลักสูตรที่กล่าวมา สรุปได้ดังภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 วิธีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ที่มา : กรมวิชาการ (2539 : 34)

ในประเด็นที่เกี่ยวกับการเลือกใช้ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากผลการวิจัยของพัชนี บูรพันธ์ (2538 : 143-145) พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่ ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน และปรับรายละเอียดของเนื้อหาในรายวิชาเลือกเสรีทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีการจัดทำแผนการสอน โดยให้มีกิจกรรมการเรียนการสอน และเนื้อหาที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ส่วนการปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่มีการปรับปรุงแบบฝึกหัด และหนังสือเรียนที่มีเนื้อหาสาระในการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ส่วนปัญหาในการปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน ได้แก่ เอกสารเกี่ยวกับการปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอ ครูผู้สอนขาดทักษะในการพิจารณาปรับปรุงสื่อการเรียนการสอน

ในทำนองเดียวกัน จากการวิจัยของศิริชัย อนันตผล (2535 234-236) พบว่า ในด้านการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนจัดทำแผนการสอนโดยให้มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการและเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ด้านการปรับปรุงเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา จากคำอธิบายรายวิชาพบว่า ครูผู้สอนทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย ส่วนใหญ่ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรมและคาบเวลาที่กำหนดไว้ในคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตรแม่บท มาปรับแผนการสอน ด้านการเลือกใช้ ปรับปรุงเพิ่มเติมสื่อที่มีอยู่แล้ว ครูผู้สอนส่วนใหญ่ดำเนินการวิเคราะห์สื่อ เอกสาร หรือหนังสือที่สำรวจรวบรวมได้ วิเคราะห์จากคู่มือหลักสูตร แผนการสอน และคู่มือครู ในด้านการจัดทำสื่อการเรียนการสอน ขึ้นใหม่ พบว่า ครูผู้สอนได้ดำเนินการ โดยการวิเคราะห์จุดประสงค์ของหลักสูตร ขอบเขตของเนื้อหาสาระ คาบเวลาเรียน เพื่อกำหนดสื่อการเรียนการสอน ส่วนในด้านการจัดทำเนื้อหา / รายวิชาขึ้นใหม่ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น พบว่า มีการสนับสนุนในด้านวิธีการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ จากหน่วยศึกษานิเทศก์ แต่การดำเนินการส่วนใหญ่ยังไม่ได้ดำเนินการทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยได้กำหนดให้การเลือกใช้ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมาใช้ตั้งวัตถุประสงค์ กำหนดขอบข่ายของตัวแปรตาม สร้างกรอบแนวความคิด และประเด็นข้อคำถามในการวิจัยนี้

4. การจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

การจัดการเรียนการสอน เป็นขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปใช้ และหลักสูตรจะสัมฤทธิ์ผลได้ก็ต่อเมื่อได้นำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพดังที่สมพงศ์ เกษมสิน (2526 : 92) กล่าวว่า การปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้จะต้องจัดลำดับขั้นของการดำเนินงานตามแผนให้สอดคล้องกัน ซึ่งแรมสมร อยู่สถาพร (2536 : 245) กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ว่า เป็นกระบวนการที่ทำต่อเนื่องจากกระบวนการร่างหลักสูตร เป็นขั้นของการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียน โดยครอบคลุมด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ คือ การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับหลักสูตร การเตรียมบุคลากรการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ตลอดจนการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรเป็นระยะ ๆ ซึ่งสอดคล้องกับที่กรมวิชาการ (2533 : 59-60) ได้กล่าวถึงการนำหลักสูตรไปใช้ให้บรรลุผลว่า จำเป็นต้องอาศัยการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมเจ้าสังกัด เขตการศึกษา จังหวัด และโรงเรียน โดยที่หน่วยงานเหล่านี้ ทำหน้าที่กระตุ้นสนับสนุน ส่งเสริม เกี่ยวกับการดำเนินการสอน และประเมินผลการใช้หลักสูตร การพัฒนาบุคลากรทางด้านวิชาการ ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและชุมชน สนับสนุนการใช้วิทยากรจากชุมชนมาให้ความรู้เพื่อช่วยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และในการจัดการเรียนการสอนนั้นจะต้องเน้นการให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ตามความสนใจและความต้องการของผู้เรียน

จึงกล่าวได้ว่าการนำหลักสูตรไปใช้หรือการจัดการเรียนการสอนเป็นการปฏิบัติตามแนวทางการใช้หลักสูตรที่ได้กำหนดไว้ให้มีประสิทธิภาพ และคุ้มค่าที่สุด ทั้งนี้ด้วยความร่วมมือของทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ครูผู้สอนเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการนำหลักสูตรไปใช้ การจัดการเรียนการสอนจึงเป็นเครื่องมือที่ครูจะนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของหลักสูตร ดังที่ธำรง บัวศรี

(2531 : 18) กล่าวว่า การจัดการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จนั้น ควรมีหลักเกณฑ์ดังนี้

- 1) สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนการสอน
- 2) สอดคล้องกับเนื้อหาวิชา
- 3) เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและสภาพความเป็นอยู่ของผู้เรียน
- 4) สนองตอบความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 5) เหมาะสมกับพฤติกรรม ตามวัย ความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน

ในการนำหลักสูตรไปใช้ จำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือของบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย บุคลากรผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการดังกล่าว ได้แก่ นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตรศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร และครู รวมทั้งผู้ปกครองและชุมชน หากบุคลากรดังกล่าวได้ตระหนักในบทบาทของตนอย่างเต็มที่แล้วก็จะช่วยให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและ

ประสิทธิผล ซึ่งแรมสมร อยู่สถาพร (2536 : 254-256) ได้กล่าวถึงบทบาทของบุคลากรในการนำหลักสูตรไปใช้ดังนี้

1) นักวิชาการหรือผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร มีบทบาทในการให้ความรู้แก่ผู้บริหาร และครูเกี่ยวกับหลักสูตรที่จะใช้ คณะบุคคลดังกล่าวอาจประกอบด้วย นักวิชาการจากศูนย์พัฒนาหลักสูตร ที่จะให้ความช่วยเหลือในด้านการจัดการอบรมหรือประชุมปฏิบัติการ

2) ศึกษาพิเศษ เป็นผู้ทำงานร่วมกับผู้บริหารอย่างใกล้ชิด ให้ความร่วมมือในด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแก่คณะครูในโรงเรียน ตลอดจนให้คำแนะนำช่วยเหลือ การจัดการอบรมหรือประชุมปฏิบัติการ หรือจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร

3) ผู้บริหารโรงเรียน บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนที่เกี่ยวกับงานด้านวิชาการ และการสนับสนุนการใช้หลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรในระดับโรงเรียน กล่าวคือ

3.1) ความรับผิดชอบในด้านการจัดเตรียมหลักสูตรแม่บท และเอกสารประกอบหลักสูตรให้พร้อมก่อนเริ่มต้นการเรียนการสอน ผู้บริหารอาจจะร่วมกับคณะครูศึกษาเอกสารต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องใช้ให้เข้าใจ การจัดทำเอกสารเพิ่มเติม วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน

3.2) การจัดชั้นเรียน ผู้บริหารต้องตัดสินใจร่วมกับคณะครูว่า รูปแบบที่เหมาะสมในการจัดชั้นเรียนนั้นเป็นไปในรูปแบบใด จึงจะเหมาะสมกับเจตนารมณ์ของหลักสูตร เช่น การจัดแบ่งเป็นระดับ ๆ หรือควรจัดแบบไม่แบ่งระดับชั้น เป็นต้น

3.3) การจัดครูเข้าสอน ผู้บริหารต้องคำนึงถึงรูปแบบของหลักสูตรและผลดีผลเสียของการจัดครูเข้าสอน เช่น การมอบหมายให้ครูสอนเป็นรายวิชาตามความถนัดของครูแต่ละคน หรืออาจจัดเป็นรูปแบบของการสอนเป็นทีม

3.4) การจัดนักเรียนเข้าชั้นเรียน ผู้บริหารจะต้องพิจารณาถึง ความเหมาะสมและประโยชน์ของรูปแบบการจัดนักเรียนเข้าชั้นเรียน เช่นการแบ่งนักเรียนตามความสามารถ หรือการจัดนักเรียนแบบคละเด็กนักเรียนที่มีความสามารถทางการเรียนสูงและต่ำเรียนร่วมกัน เป็นต้น

3.5) การจัดตารางสอน มีรูปแบบการจัดเวลาเรียนให้เลือกอยู่หลายวิธี เช่นการจัดแบบยืดหยุ่น (flexible scheduling) ที่เหมาะสมกับการเรียนการสอนตามอัธยาศัย เป็นต้น

3.6) การสนับสนุนการเรียนการสอน เช่น การส่งเสริมการจัดหา หรือจัดทำวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน

3.7) การนิเทศการเรียนการสอนซึ่งผู้บริหารต้องมีความรู้ เกี่ยวกับหลักสูตรและสามารถให้ความรู้ หรือคำแนะนำแก่ครูในโรงเรียนของตนได้ หรือรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดระบบการนิเทศที่มีประสิทธิภาพภายในโรงเรียน

3.8) การประชาสัมพันธ์หลักสูตร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญเพราะจะช่วยให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้าใจหลักสูตรและให้ความร่วมมือกับทางโรงเรียนและครูผู้สอนได้

3.9) การจัดอบรมให้ความรู้และทักษะตามความต้องการของครู รวมทั้งการจัดส่งครูเข้ารับการอบรมตามสถาบันต่าง ๆ

3.10) การสร้างขวัญและกำลังใจ ให้กับครูผู้สอนโดยการยกย่อง หรือการให้รางวัลแก่ครูที่ปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ

อาจกล่าวได้ว่า งานบริหารงานวิชาการของผู้บริหาร ซึ่งประกอบด้วยงานด้านหลักสูตร และการนำหลักสูตรไปใช้ งานการเรียนการสอน งานวัสดุประกอบหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล งานห้องสมุด งานนิเทศการศึกษา งานวางแผน งานส่งเสริมการสอนและงานประชุมอบรมทางวิชาการ มีความสำคัญต่อการใช้หลักสูตร อย่างมีประสิทธิภาพเป็นอย่างมาก ถ้าหากผู้บริหารสามารถบริหารงาน และการจัดระบบงานด้านต่าง ๆ ดังกล่าวให้บรรลุผลสูงสุดในแต่ละด้านแล้ว จะเป็นการส่งเสริมให้การใช้หลักสูตรเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่วางไว้ได้

4) ครู เป็นผู้ใช้หลักสูตรโดยตรง คณะผู้สร้างหลักสูตร และผู้บริหารควรชี้แจงให้ครูได้ตระหนักถึงความสำคัญของตนต่อการใช้หลักสูตร โดยให้เข้าใจหน้าที่และบทบาทของตนอย่างถ่องแท้ ซึ่งได้แก่

4.1) ครูจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในหลักสูตรที่ตนจะใช้เป็นอย่างดี โดยการศึกษาลักษณะ โครงสร้าง และแนวการสอนที่หลักสูตรระบุไว้ให้เข้าใจ รวมทั้งการศึกษาวัดดูประสงค์การเรียนการสอนในกลุ่มวิชาที่ตนรับผิดชอบอย่างละเอียด

4.2) มีความสามารถในการสอน รู้จักเลือกใช้เทคนิควิธีสอนอย่างเหมาะสม

4.3) ศึกษาวิธีการวัด ประเมินผล ตลอดจนศึกษานักเรียนที่ตนรับผิดชอบในทุก ๆ ด้าน ทั้งนี้เพื่อให้สามารถใช้หลักสูตร ได้เหมาะสมกับผู้เรียน

4.4) มีความคิดสร้างสรรค์ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายให้แก่ผู้เรียน

4.5) พัฒนาตนเองโดยการศึกษาหาความรู้ ให้มีความรู้ความสามารถในทุก ๆ ด้านของสาระที่จะนำมาจัดประสบการณ์การเรียนรู้

5) ผู้ปกครอง บทบาทของผู้ปกครองในการส่งเสริมการเรียนการสอนของนักเรียนนั้น มีความสำคัญต่อสัมฤทธิ์ผลด้านการเรียนและการปลูกฝังลักษณะนิสัยของนักเรียนเป็นอย่างมาก ผู้ปกครองสามารถช่วยดูแล และสนับสนุนให้การเรียนและความประพฤติของนักเรียน เป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรได้อีกวิธีหนึ่ง นอกจากนี้ความร่วมมือของผู้ปกครองใน

การสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอนโดยส่วนรวมของโรงเรียนก็นับว่ามีความสำคัญโรงเรียนจึงควรให้ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแก่ผู้ปกครอง และเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนในการส่งเสริมกิจกรรมของโรงเรียน

6) นักเรียน การใช้หลักสูตรใด ๆ ให้บรรลุวัตถุประสงค์ จะต้องคำนึงถึงตัวผู้เรียนเป็นสำคัญ ถ้าผู้เรียนตระหนักในบทบาทในด้านการเรียนของตนเองแล้ว ก็จะช่วยให้การใช้หลักสูตรหรือการเรียนการสอนตามหลักสูตรนั้น ๆ บรรลุผล ดังนั้น ควรมีการปฐมนิเทศนักเรียนให้เข้าใจในแนวทางของหลักสูตร บทบาทของความรับผิดชอบของตนต่อการเรียนในหลักสูตรนั้น ๆ

7) ชุมชน บทบาทของชุมชนในการส่งเสริมการเรียนการสอนของโรงเรียนนั้นมีความสำคัญเช่นกัน ดังนั้น โรงเรียนควรมีการประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้ชุมชนทราบ และควรเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการเรียนการสอนหรือการบริหารและการดำเนินงานของโรงเรียนตามความเหมาะสม ซึ่งแนวดำเนินการตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ได้มีระเบียบการจัดตั้งกรรมการ โรงเรียนที่ส่วนหนึ่งมาจากผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน ได้มีส่วนร่วมในการดำเนินการด้านต่าง ๆ

อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนการสอนจำเป็นจะต้องจัดให้มีความยืดหยุ่นและสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ความเหมาะสมกับเนื้อหาและความสนใจของผู้เรียน ดังที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 68) กล่าวว่า ควรมีเนื้อหาสาระอันเป็นเรื่องราวของท้องถิ่น เจาะลึกมากพอที่จะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจจนสามารถแก้ปัญหา และพัฒนาความเป็นอยู่ สุขภาพ เศรษฐกิจ สังคมของตนเองและท้องถิ่น ได้ อีกทั้งช่วยให้มีความรัก ความผูกพัน ไม่อพยพไปจากบ้านเกิด กระบวนการเรียนการสอนควรเปิดโอกาสให้นักเรียนออกไปเรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่น เพื่อให้มีประสบการณ์ตรง ได้สัมผัส ได้กระทำจริง มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น และใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอน ทั้งทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น อาจมีการเชิญบุคคลที่มีความรู้ ความสามารถในเรื่องที่ต้องการสอนมาเป็นวิทยากร เน้นการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม เพื่อนำไปสู่กระบวนการแก้ปัญหา ของชีวิตและสังคม กิจกรรมการเรียนการสอนครูอาจกระทำได้หลายลักษณะ ได้แก่ การศึกษานอกสถานที่ การรายงานและอภิปราย การทดลองปฏิบัติจริง การแสดงบทบาทสมมติ การสาธิต การจัดนิทรรศการ เป็นต้น ทั้งนี้ควรเหมาะสมกับเวลา สภาพของนักเรียนและสถานที่

ในด้านการใช้สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอน สำหรับการเรียนการสอนนั้น ควรเน้นในเรื่องรูปธรรมที่เป็นจริง ใกล้ตัวนักเรียน การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่ง สมฤดี สมนึก (2538 : 140) ได้เสนอให้ครูผลิตสื่อที่ใช้วัสดุในท้องถิ่นเพื่อช่วยแก้ปัญหาเรื่อง

งบประมาณของสถานศึกษาที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ เอนก ยารังมี (2537 : 126) ได้ศึกษาพบว่า ทรัพยากรท้องถิ่นที่โรงเรียนนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนมีทั้งที่เป็นทรัพยากรบุคคล ทรัพยากรวัตถุที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งนำมาใช้ในลักษณะที่ครูและนักเรียนร่วมกิจกรรมโดยตรง

ในด้านการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญ ที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการ และความก้าวหน้าของผู้เรียน ว่าบรรลุวัตถุประสงค์ทางการศึกษาที่ตั้งไว้หรือไม่ ทำให้ครูทราบผลการสอนของตนว่ามีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด ผลที่ได้จากการวัดและประเมินผลจะเป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนของครูอีกด้วย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533 : 53) และในส่วนของ การวัดและประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอนนั้น มีจุดมุ่งหมายที่จำแนกออกได้ 2 ประการ คือ การวัดและประเมินผลเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐาน ความถนัด ความสนใจ เป็นการวัดและประเมินผล เพื่อนำผลที่ได้ไปปรับปรุงการเรียนการสอนของนักเรียน และวิธีการสอนของครูให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น และการวัดและประเมินผลเพื่อการตัดสินผลการเรียน

ดังนั้น สรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพนั้น อาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษาจำเป็นจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับทักษะและกระบวนการในการจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจน รวมทั้งการเตรียมความพร้อมของวัสดุ อุปกรณ์ การวัดและประเมินผล การนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร ทั้งนี้จำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายอย่างจริงจัง และคำนึงถึงการตอบสนองของหลักสูตรต่อความต้องการของผู้เรียน สภาพท้องถิ่นและชุมชน จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าว ผู้วิจัยได้กำหนดการจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น มาใช้ตั้งวัตถุประสงค์ กำหนดขอบข่ายของตัวแปรตาม สร้างกรอบแนวความคิดและประเด็นข้อคำถามในการวิจัยนี้

5. การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไขการใช้หลักสูตร

การประเมินผลหลักสูตรเป็นขั้นตอนที่สำคัญประการหนึ่งของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ผลที่ได้จากการประเมินจะเป็นข้อมูลในการตัดสินใจแก้ไขและปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสม (รัชชัช รัชจิระฉายากุล, 2527 : 257) นอกจากนี้ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2536 : 56) ได้กล่าวถึงการประเมินหลักสูตรว่า เป็นการรวบรวมและศึกษาข้อมูล รวมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตรวจสอบหลักสูตรว่ามีข้อดี จุดอ่อนในเรื่องใด รวมทั้งผลการใช้หลักสูตรและตัดสินใจว่าหลักสูตรได้รับการนำไปใช้บรรลุตามเป้าหมายหรือไม่ ซึ่งสอดคล้องกับที่ทวี ทิมจำ (2526 : 775)

ที่กล่าวไว้ว่า การประเมินผลหลักสูตรเป็นการพิจารณาเกี่ยวกับคุณค่าของหลักสูตร โดยใช้ผลจากการวัดในแง่มุมต่าง ๆ ของสิ่งที่ประเมิน เพื่อนำมาพิจารณาว่าร่วมกัน และสรุปว่า จะให้คุณค่าของหลักสูตรที่พิจารณานั้นมานั้นอย่างไร ได้ผลตรงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ มีส่วนใดบ้างที่ควรได้รับการปรับปรุง

จุดหมายของการประเมินผลหลักสูตรที่ปฏิบัติโดยส่วนใหญ่จำแนกออกเป็น 2 ประการ กล่าวคือ

1) การประเมินเพื่อปรับปรุงหลักสูตร เป็นการประเมินในระหว่างการปฏิบัติงาน พัฒนาหลักสูตร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ผลการประเมินให้เป็นประโยชน์ในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร โดยมีการวัดผลเป็นระยะ ๆ ในระหว่างการทดลองใช้หลักสูตร แล้วนำผลการวัดนั้นมาประเมินว่า แต่ละขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตร มีความเหมาะสมและปฏิบัติได้เพียงใด มีปัญหาหรืออุปสรรคอะไรบ้าง

2) การประเมินผลเพื่อสรุปผลว่า คุณค่าของการพัฒนาหลักสูตรสนองความต้องการของผู้เรียนและสังคมมากน้อยเพียงใด

5.1 ลักษณะของการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรตามระยะเวลาในการประเมิน ดังที่วิชัย วงษ์ใหญ่ (2536 : 64) ได้จำแนกออกเป็น 3 ลักษณะด้วยกัน คือ

1) การประเมินหลักสูตรก่อนการนำหลักสูตรไปใช้ เมื่อการพัฒนาหลักสูตรฉบับร่างเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก่อนการนำหลักสูตรไปใช้ จะต้องมีการประเมินเพื่อตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรฉบับร่าง รวมทั้งองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1) การกำหนดจุดมุ่งหมายการประเมินหลักสูตร การประเมินหลักสูตรระยะนี้มีจุดมุ่งหมายของการประเมิน ได้แก่ การประเมินเอกสารหลักสูตร เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของหลักสูตร คุณภาพของเอกสารสามารถชี้แนวทางไปสู่การจัดการเรียนการสอน การประเมินระบบการบริหารจัดการ เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของกระบวนการใช้หลักสูตรรวมทั้งการนิเทศกำกับดูแล เพื่อศึกษาความพร้อมเกี่ยวกับบุคลากร งบประมาณ สถานที่ และวัสดุหลักสูตรที่เอื้อต่อการใช้หลักสูตร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ ประเมินผลผลิตของหลักสูตร เพื่อศึกษาถึงผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนว่าเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้หรือไม่ ประเมินคุณค่าของหลักสูตร เพื่อศึกษาภาพรวมของการใช้หลักสูตรทั้งหมด รวมทั้งความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรในชุมชนและสังคม

1.2) การวางแผนดำเนินการ เพื่อเตรียมผู้รับผิดชอบในการประเมิน การเก็บข้อมูล การประเมิน การวิเคราะห์ข้อมูลและเสนอรายงานผลการประเมิน

1.3) การทดลองใช้หลักสูตรฉบับร่าง จะต้องจัดให้คล้ายกับสถานการณ์ใช้หลักสูตรจริง และสอดคล้องกับการวางแผนการประเมินหลักสูตร การนิเทศ กำกับดูแล รวมทั้งทรัพยากรที่เอื้ออำนวยต่อการใช้หลักสูตร

1.4) ประเมินผลจากการทดลองใช้ นำผลการวิเคราะห์มาปรับปรุงหลักสูตรก่อนนำไปใช้จริง การเก็บรวบรวมข้อมูล จากการประเมินการทดลองใช้หลักสูตร ผลการวิเคราะห์จะเป็นเครื่องชี้นำไปสู่การปรับปรุงแต่ละส่วนของหลักสูตร

2) การประเมินหลักสูตรระหว่างการดำเนินการใช้หลักสูตร เป็นการทำให้หลักสูตรมีความชัดเจนของกระบวนการใช้หลักสูตร ในด้านระบบบริหารและการจัดการหลักสูตร สิ่งที่ประเมินในเรื่องเกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการหลักสูตร โดยเฉพาะการวางแผนการใช้หลักสูตร การเตรียมความพร้อมของบุคลากรก่อนการใช้หลักสูตร การฝึกอบรมบุคลากร การประเมินการจัดกระบวนการเรียนการสอน การประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ซึ่ง วิชัย คิสสระ (2535 : 116) กล่าวว่า การประเมินผลหลักสูตรระหว่างการดำเนินการใช้หลักสูตร ต้องยึดหลักการและเหตุผลในชั้นวางแผนพัฒนาหลักสูตรเป็นหลัก แล้วพิจารณาวิเคราะห์ดูว่า ตัวหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนที่กำลังปฏิบัติอยู่นั้นเป็นอย่างไร เป้าหมายของการประเมินขณะดำเนินการนี้ มุ่งช่วยให้การพัฒนาหลักสูตรสามารถพิจารณาวิเคราะห์และปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอนที่นำไปใช้ได้มีความสมเหตุสมผลกับหลักการ และเหตุผลในขณะวางแผนหลักสูตร

3) การประเมินผลหลักสูตรหลังจากการใช้หลักสูตร การประเมินผลหลักสูตรหลังจากการใช้หลักสูตรนี้ต้องวิเคราะห์หาผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนการสอน วิเคราะห์หาประสิทธิภาพของการวางแผนพัฒนาหลักสูตร กระบวนการนำหลักสูตรไปใช้ กระบวนการเรียนการสอน และผลผลิตที่เกิดจากการเรียนการสอน โดยอาศัยแบบสอบถามชนิดต่าง ๆ เป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูล เกี่ยวกับผลของการเรียนของนักเรียน ความคิดเห็นของครู ผู้ปกครอง ตลอดจนความคิดเห็นของบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม โดยอาศัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กันไป และประการสำคัญที่กรมวิชาการ (2539 : 57) ได้กล่าวไว้หลังจากการประเมินผลหลักสูตรแล้ว จะต้องรายงานความก้าวหน้าให้ประชาชนทราบด้วย ซึ่งสอดคล้องกับแนวบัญญัติ 10 ประการของการปฏิรูปการศึกษา ที่กล่าวว่า "มีการวัดและประเมินผลที่มุ่งเน้นผลผลิตหรือคุณภาพของนักเรียนตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร และการรายงานความก้าวหน้าให้

ประชาชนหรือผู้ปกครองทราบเพื่อการตอบสนองต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และสร้าง
ความภาคภูมิใจต่อการจัดการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้มีคุณภาพ

5.2 การประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่น

การประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่น เป็นการตรวจสอบว่าหลักสูตรท้องถิ่นที่
ปรับปรุง สามารถนำไปใช้ในสถานการณ์จริง ได้ดีเพียงใด และมีสิ่งใดเป็นอุปสรรคต่อการ
ใช้หลักสูตร การประเมินผลการใช้หลักสูตร จึงเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมากขึ้นตอนหนึ่งในการ
พัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น และข้อมูลที่ได้จากการประเมินผลการใช้หลักสูตร
นี้จะเป็นข้อมูลสำคัญในการนำไปเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงหลักสูตรในลำดับต่อไป
(สังัด อุทรานันท์, 2532 : 279) ดังที่กรมวิชาการ (2534 : 83) กล่าวไว้ว่า การที่โรงเรียนจะจัดการ
ศึกษาให้ผู้เรียนบรรลุตามจุดหมายของหลักสูตร ไปนั้น โรงเรียนจะต้องมีการประเมินผลการใช้
หลักสูตรและนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาอย่างสม่ำเสมออย่างต่อเนื่องตลอดเวลา
และถือว่าเป็นกิจกรรมของครูทุกคนในโรงเรียน

การประเมินผลการใช้หลักสูตร เป็นการประเมินผลสิ่งที่ได้รับหลังจากดำเนินการใช้
หลักสูตรจบเสร็จสิ้นลงแล้ว เพื่อตรวจสอบว่าผลที่ได้รับนั้นเป็นไปตามจุดประสงค์หรือไม่ การ
ประเมินผลในลักษณะนี้จะมีรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้คือ (ชำรง บัวศรี, 2531 : 22)

1) รูปแบบ การวัดความสำเร็จของผู้เรียน (Student Attainment Model) รูปแบบนี้ใช้
เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ในการเรียนของผู้เรียน และถือว่าการวัดผลสัมฤทธิ์ในการเรียนของผู้เรียน
เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินผลหลักสูตร

2) รูปแบบของไทเลอร์ เป็นรูปแบบที่ยึดจุดประสงค์เป็นหลัก (Goal-Based
Description Model) มีการตรวจสอบว่า ผลสัมฤทธิ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนนั้นเป็น ไปตามจุดประสงค์
หรือไม่ การประเมินผลจะต้องตรวจสอบทั้งจุดประสงค์และประสบการณ์การเรียน

3) รูปแบบความสอดคล้องและความสัมพันธ์ของสเตค (The Stake Congruence
Contingency Model) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณา ถึงความสัมพันธ์ขององค์ประกอบที่สำคัญ
3 ประการคือ ตัวป้อน หรือปัจจัยก่อนดำเนินการ (Antecedent) กระบวนการ (Transaction) และ
ผลที่ได้รับ (Outcomes) มีการรวบรวมข้อมูลจากบุคคลหลายฝ่าย และมีการประเมินผลโดยการ
เปรียบเทียบจุดประสงค์ที่กำหนดไว้กับผลการประเมินว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่

4) รูปแบบการประเมินความคลาดเคลื่อนของโพรวัส (Provus Discrepancy
Evaluation) เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบว่า การดำเนินงานตามหลักสูตร ได้ผลตรงหรือคลาด

เคลื่อนไปจากมาตรฐานที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยใช้วิธีการเปรียบเทียบการกระทำกับมาตรฐานที่กำหนดไว้เพื่อตรวจสอบว่าสิ่งที่ควรได้รับการปรับปรุงนั้นควรเป็นอย่างไร ซึ่ง บุญเสริม อุทชาติรมย์ (2535 : 7-12) และไพโรจน์ พิทักษ์ทวยหาญ (2533 : 10) กล่าวว่า การประเมินผลอาจทำได้โดยการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสังเกต แบบสอบถาม สัมภาษณ์ สัมภาษณ์ เป็นต้น และการประเมินผลนั้นควรมีทั้งรูปแบบการประเมินเป็นระยะ ๆ (Formative) และและการประเมินผลตอนสุดท้าย (Summative)

จะเห็นได้ว่า การประเมินผลหลักสูตร เป็นสิ่งจำเป็นที่สุดในการที่จะตอบคำถามว่า หลักสูตรนั้นบรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ และอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษาจะต้องมีความเข้าใจวิธีการประเมินในหลาย ๆ รูปแบบ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับสภาพการณ์ได้อย่างเหมาะสม ผู้วิจัยนำสาระสำคัญของรูปแบบการวัดและประเมินผลมาเป็นประเด็นข้อคำถามในการวิจัยนี้

5.3 กิจกรรมที่ต้องกระทำในการประเมินผลหลักสูตร

กรมวิชาการ (2535 : 42) ได้เสนอแนะกิจกรรมที่โรงเรียนต้องทำในการประเมินผลหลักสูตรของโรงเรียนดังต่อไปนี้

- 1) การสรุปผลการดำเนินงาน โครงการ/กิจกรรมของกลุ่มหรือฝ่ายต่าง ๆ ในตอนสิ้นปี การศึกษา
- 2) การเผยแพร่ผลงานให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องและชุมชนทราบ
- 3) การใช้ผลการดำเนินงานเพื่อการวางแผนต่อไป
- 4) การติดตามผลนักเรียนที่จบการศึกษา ว่ามีความก้าวหน้า ด้านวิถีชีวิตและอาชีพ ที่สนองความต้องการของชุมชนได้มากน้อยเพียงใด

สรุปได้ว่า การประเมินผลการใช้หลักสูตร เป็นการตรวจสอบผลผลิตของ หลักสูตรว่าบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยการพิจารณาอย่างมีขั้นตอนหลาย ๆ องค์ประกอบ เพื่อนำผลที่ได้ไปใช้ในการวางแผนหลักสูตรต่อไป ผู้วิจัยได้นำสาระสำคัญเกี่ยวกับ กิจกรรมที่ต้องกระทำในการประเมินผลหลักสูตรมาเป็นประเด็นข้อคำถามในการวิจัยนี้

5.4 การปรับปรุงแก้ไขการใช้หลักสูตร

หลังจากที่ได้มีการใช้หลักสูตร และประเมินผลการใช้หลักสูตรแล้ว ผลที่ได้จากการประเมินจะนำไปใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรต่อไป ซึ่ง สัจจ อุทรานันท์ (2532 : 298) กล่าวว่า การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรสามารถทำได้โดยการเปลี่ยนแปลงส่วนประกอบ

บางส่วนของหลักสูตรแต่ไม่ทำให้โครงสร้างของหลักสูตรที่มีอยู่เดิมเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งสามารถกระทำได้ดังนี้

1) การทำงานร่วมกันระหว่าง ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ และครู โดยการประเมินเอกสารต่าง ๆ ของหลักสูตร หากพบว่ามีส่วนบกพร่องหรือสิ่งใดที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข คณะทำงานจะต้องร่วมมือกันในการปรับปรุงแก้ไข

2) โดยครูผู้สอน เป็นการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรโดยลักษณะของการประชุมปฏิบัติการเพื่อหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงการเรียนการสอน เป็นการปรับปรุงหลักสูตรที่ครูผู้สอนในฐานะผู้ใช้หลักสูตร ได้มีส่วนร่วมในการปรับปรุงแก้ไขโดยตรง

3) โดยอาศัยกระบวนการฝึกอบรม เป็นการดำเนินการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรโดยทางอ้อม โดยการให้การศึกษา ฝึกอบรม เพื่อให้ครูมีความรู้ความเข้าใจและสามารถดำเนินการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้มีความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นแต่ละแห่ง

กล่าวโดยสรุปว่า การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร เป็นขั้นตอนที่สำคัญมากในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพราะการที่โรงเรียนจะจัดการศึกษาให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้ โรงเรียนจะต้องมีการประเมินผลการใช้หลักสูตรและนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งนับว่าเป็นกิจกรรมของครูผู้สอนในการดำเนินการดังกล่าวให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และจากเอกสารดังกล่าว ผู้วิจัยได้กำหนดให้การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไขการใช้หลักสูตรมาใช้ตั้งวัตถุประสงค์ กำหนดขอบข่ายของตัวแปรตาม สร้างกรอบแนวความคิด และประเด็นข้อคำถามในการวิจัยนี้

นโยบายการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

การปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ หมายถึง การปรับปรุงการดำเนินงานของกระทรวงศึกษาธิการ โดยการเลือกสรร เปลี่ยนแปลง และเพิ่มเติมแนวทางการดำเนินงานที่มีอยู่เดิมด้วยความคาดหมายว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่เดิมให้เบาบางลงหรือหมดไป และสามารถพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายความเป็นเลิศทางการศึกษา จุดมุ่งหมายสูงสุด เพื่อให้ประชาชนไทยมีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี และพัฒนาประเทศชาติให้สามารถอยู่ในสังคมโลกอย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ,

2539 : 1)

จุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษา เพื่อสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ ให้เกิดขึ้นโดยผู้ที่ผ่านการศึกษาแต่ละคนจะมีความสามารถ และ

คุณลักษณะพื้นฐานที่สำคัญดังต่อไปนี้คือ เป็นผู้มีความสุขภาพพละนามยดีทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ เป็นผู้มีความสามารถในการคิด เป็นผู้ใฝ่รู้และสามารถแสวงหาความรู้ เป็นผู้มีความสามารถในทางวิชาการและวิชาชีพ เป็นผู้มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ไม่เห็นแก่ตัว เสียสละและอดทน ร่วมมือกับผู้อื่นได้ มีความเป็นประชาธิปไตย มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อยู่บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย และความเหมาะสมของการศึกษาแต่ละระดับ

การปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ มีแนวทางการดำเนินงานใน 4 ด้าน คือ

- 1) การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา
- 2) การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา
- 3) การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน
- 4) การปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา

โดยนัยของการปฏิรูปการศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการ (2539 : 5-6) ได้กล่าวถึงบัญญัติ 10 ประการ ตามแนวทางปฏิรูปการศึกษาไว้ดังนี้

1) ผู้บริหารโรงเรียน ครูใหญ่ อาจารย์ใหญ่ ผู้อำนวยการ มีจิตสำนึกในการที่จะพัฒนา ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและยกระดับมาตรฐานการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ผู้บริหารควรมีเวลาอยู่ประจำสถานศึกษาเพื่อดูแลการปฏิบัติงานภายในให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

2) มีบรรยากาศสิ่งแวดล้อมของโรงเรียนหรือสถานศึกษาที่เอื้อต่อการเรียนการสอน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข มุ่งเน้นการเรียนการสอนตามธรรมชาติ โดยให้นักเรียนได้ฝึกปฏิบัติจริง และปลูกฝังเรื่องความสะอาด ความมีวินัย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรักสามัคคี รวมทั้งการจัดให้โรงเรียนมีความร่มรื่น มีต้นไม้ แหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร่ฝิ่น ไร่ถั่ว และ

3) โรงเรียนที่มีความพร้อมมีแผนผังเต็มรูปแบบ มีห้องเรียน ห้องสมุด และห้องคอมพิวเตอร์ ห้องทดลอง ห้องปฏิบัติการ ตลอดจนมีสนามกีฬาครบครัน โดยให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น

4) มีอุปกรณ์ การเรียนการสอนครบครัน โดยจัดซื้อในราคาท้องตลาดที่เป็นธรรม ทั้งให้เหมาะสมกับการใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5) มีบุคลากร ครูผู้สอนครบตามเกณฑ์ หากขาดแคลนครูให้ครูที่เกษียณอายุ หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนผู้ทรงคุณวุฒิมาช่วยสอน และหรือให้มีระบบการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

6) องค์กรท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นทางด้านวิชาการหรือ

ด้านบริหาร เช่น กำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ได้แก่ การสอนภาษาอังกฤษตั้งแต่ระดับประถมศึกษา การสอนวิชาชีพการเกษตร การก่อสร้าง การไฟฟ้า เป็นต้น

7) มีการเก็บค่าเล่าเรียน และค่าธรรมเนียมการศึกษาเพื่อพัฒนาสถานศึกษา และจัดอุปกรณ์การเรียนการสอนให้ครบครัน ทั้งนี้ให้ยกเว้นค่าเล่าเรียน สำหรับเด็กยากจน และจ่ายค่าตอบแทนให้นักเรียนในการพัฒนาหรือฝึกปฏิบัติ ฝึกอาชีพ ที่เกิดรายได้ และเป็นประโยชน์แก่โรงเรียน เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงไก่ เลี้ยงปลา เป็นต้น

8) มีการส่งเสริมให้กลุ่มบุคคลหรือชุมชน มีส่วนร่วมในการแสวงหาทรัพยากร เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการของสถานศึกษา การจัดสวัสดิการให้กับครู เช่น การจัดที่พัก ค่าตอบแทน ค่าล่วงเวลา ค่าสอนพิเศษ ค่าฝึกอบรม ตลอดจนการแก้ปัญหาหนี้สินของครู

9) มีการวัดและประเมินผลทางการศึกษาที่มุ่งเน้นผลผลิตหรือคุณภาพของนักเรียน ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

10) เป็นโรงเรียนที่ผู้นำท้องถิ่น และผู้ปกครองทุกระดับ ทุกประเภท ขอมรับว่าเป็นโรงเรียนที่มีคุณภาพและมาตรฐาน

แนวทางในการปฏิรูปการศึกษาในประเด็นที่ 6 มีความสอดคล้องกับแนวนโยบายการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนที่กระทรวงศึกษาธิการ (2539 : 6) กำหนดว่า "ให้ประชาชนและท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และการกำหนดแบบเรียนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของแต่ละท้องถิ่น" ซึ่งแนวดำเนินการดังกล่าวก็เพื่อการสนองนโยบายการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับท้องถิ่น สภาพชีวิต ชุมชน และการดำรงไว้ซึ่งความสงบสุขของสังคมโดยรวม

การปฏิรูปการศึกษาตามแนวทางที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดไว้ เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านแนวความคิด และวิธีการปฏิบัติ เพื่อให้สถานศึกษามีศักยภาพเพียงพอต่อการยกระดับมาตรฐานทางการศึกษาให้สูงขึ้น และกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาไปสู่โรงเรียนเพื่อให้ท้องถิ่นและชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหาร การพัฒนาหลักสูตร พัฒนาค่านิยม ตลอดจนพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ส่วนราชการในท้องถิ่นจะต้องเข้ามาร่วมสนับสนุน โดยถือว่าการศึกษาเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่น และเป็นส่วนหนึ่งของการนำความเจริญทางสังคมและเศรษฐกิจ ไปสู่ท้องถิ่นด้วย

นอกจากนี้ถ้อยคำนี้ ปฏิมาพรเทพ (2539 : 9) กล่าวว่า แนวดำเนินการปฏิรูปการศึกษา นอกจากจะยกระดับคุณภาพทางการศึกษาแล้ว ในด้านหลักสูตรก็จะต้องมีความยืดหยุ่นโดยการเปิดโอกาสให้ชุมชนมีบทบาทเกี่ยวกับการกำหนดหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ในทักษะทางวิชาการและวิชาชีพ และไม่เกิดทัศนคติที่แปลกแยกออกจากชุมชน

ซึ่งนับเป็นการสนับสนุนการกระจายอำนาจทางการจัดการศึกษา จนไปถึงระดับสถานศึกษาให้มากที่สุด เพราะการบริหารแบบรวมศูนย์ที่การตัดสินใจส่วนใหญ่อยู่ที่ส่วนกลาง ไม่สามารถแก้ปัญหาการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ฉะนั้น รัฐบาลหรือหน่วยงานส่วนกลาง ควรทำหน้าที่ในการกำกับเชิงนโยบายและความคุมดูแลมาตรฐาน รวมทั้งการสนับสนุนงบประมาณเพื่อให้เกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่พึงปรารถนา

อย่างไรก็ตาม จากการรายงานผลของกองวิจัยการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เกี่ยวกับการจัดการศึกษา ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา ของไทยที่สอดคล้องกับลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เกี่ยวกับความสอดคล้องของหลักสูตรกับสภาพความต้องการของท้องถิ่น และตลาดแรงงาน พบว่า โดยภาพรวมแล้ว โรงเรียนส่วนใหญ่จัดแผนการเรียนตามความพร้อมของโรงเรียน ทำให้ไม่สามารถจัดหลักสูตรได้อย่างกว้างขวาง และในด้านการส่งเสริมให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้จากแหล่งวิชาการ สถานประกอบการ หรือสถานประกอบอาชีพอิสระ โรงเรียนส่วนใหญ่ยังขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดความสะดวกในเรื่องพาหนะรับส่ง และขาดแคลนงบประมาณในการดำเนินงาน และยังปรากฏว่าครูยังขาดประสบการณ์ในการนำทรัพยากรมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน (กรมวิชาการ, 2534 : 117-118)

สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการควบคุม กำกับ ดูแล นิเทศติดตามผลการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ได้กำหนดให้โรงเรียนมัธยมศึกษา ดำเนินงานตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษาในปีการศึกษา 2539 จำนวน 35 โรงเรียน โดยเร่งให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนให้ตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยการประชุมสัมมนาผู้ช่วยผู้บริหาร โรงเรียนฝ่ายวิชาการ ให้กำกับการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ ในขณะที่ผลการปฏิบัติงานของครูส่วนหนึ่ง ยังมีพฤติกรรมการสอนแบบเดิม ไม่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง และในส่วนของพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นยังไม่ได้ดำเนินการให้มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร (สำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช, 2539 : 3) ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงเป็นหน้าที่สำคัญของผู้ที่ เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่จะต้องดำเนินการให้มีประสิทธิภาพ โดยการส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้บริหาร โรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหาร โรงเรียนฝ่ายวิชาการ และอาจารย์ ดำเนินการจัดการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ ตามแนวนโยบายการปฏิรูปการศึกษาอย่างแท้จริง

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวนโยบายการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ และการนำนโยบายไปปฏิบัติของสำนักงานสามัญศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อให้เห็นภาพลักษณ์โดยสังเขปเกี่ยวกับแนวนโยบายดังกล่าว การวิจัยนี้ ผู้วิจัยนำสาระสำคัญมาใช้เขียนบทนำ นิยามศัพท์เฉพาะ และการอภิปรายผลการวิจัยนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาสภาพการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัด นครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นการศึกษาระดับการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับ การศึกษา หาความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแม่บท และการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น การเลือกใช้ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไขการใช้หลักสูตร ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ดังนี้

ศิริชัย อนันตผล (2535 : 179-183) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง สภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 5 ผลการวิจัยพบว่า ด้านการศึกษาหลักสูตรแม่บท มีการแนะนำจากศึกษานิเทศก์ และสนับสนุนจากโรงเรียนให้ครู ได้ศึกษาหลักสูตรแม่บท ด้านการศึกษาสำรวจรวบรวมข้อมูลมีการเสนอแนะและสนับสนุนให้สำรวจสภาพความต้องการของท้องถิ่น ด้วยการวิเคราะห์ข้อสนเทศ จัดทำข้อเสนอแนะและสนับสนุน ให้ดำเนินการโดยครูมีส่วนร่วม ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ความสามารถ ความสนใจ ความถนัดของนักเรียน ด้านการพิจารณาหลักสูตร หรือ รายวิชา ตามลักษณะต่าง ๆ มีการเสนอแนะและสนับสนุนให้ปรับกิจกรรม เลือกใช้ ปรับปรุงเพิ่มเติมสื่อที่มีอยู่แล้ว จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่

สำหรับปัญหาต่าง ๆ พบว่า ส่วนใหญ่ขาดเอกสารที่เสนอแนะแนวทางในการพัฒนาหลักสูตร และยังขาดวิทยากรผู้รู้มาให้คำแนะนำ บุคลากรมีภาระกิจการสอนมาก โรงเรียนมีงบประมาณไม่เพียงพอในการสนับสนุนส่งเสริมการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น และแหล่งการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการ ตลอดทั้งเอกสารเกี่ยวกับการปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนไม่เพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับที่ พัทณี บุรพันธ์ (2538 : 130-137) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตการศึกษา 11 พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีการสนับสนุนส่งเสริมการปรับหลักสูตร ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น มีการศึกษาข้อมูลพื้นฐาน สนับสนุนด้านงบประมาณ อาคารสถานที่ เอกสารและวัสดุหลักสูตร มีการประสานงานกับหน่วยศึกษานิเทศก์ เขตการศึกษา 11 เพื่อเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ แก่ครูผู้สอน และมีการติดตามผลการปรับหลักสูตร โดยการให้คำปรึกษาเป็นรายบุคคล ในการสนับสนุนส่งเสริมการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น หัวหน้ากลุ่ม / หมวดวิชา ส่วนใหญ่ ไม่มีส่วนร่วม ปัญหาที่พบส่วนใหญ่ ได้แก่ บุคลากรส่วนใหญ่มีภาระกิจการสอนมาก จึงไม่มีเวลาดำเนินการ

งบประมาณและอาคารสถานที่ไม่เพียงพอ ขาดบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการนิเทศติดตามผลงาน และเอกสารเกี่ยวกับการปรับหลักสูตร ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นไม่เพียงพอ นอกจากนี้ยังพบว่าครูขาดความรู้และทักษะในการดำเนินการ

อุสาห์ พาสกุล (2531 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของครูประถมศึกษาเกี่ยวกับการปรับหลักสูตรประถมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นในจังหวัดขอนแก่น พบว่าครูผู้สอนส่วนใหญ่มีบทบาทน้อยมากในการปรับหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เนื่องจากครูมีภารกิจอื่นมากเกินไป จนไม่มีเวลาที่จะปรับหลักสูตรอย่างจริงจัง สำหรับปัญหาและอุปสรรคในการปรับหลักสูตรของครูอีกประการหนึ่งคือ ครูผู้สอนส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการปรับหลักสูตรอย่างชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับที่วราพร บางเลี้ยง (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง สภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นของหน่วยงานในสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่าทุกหน่วยงานในคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ มีการศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรในเนื้อหาที่ตรงกัน มีการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อนำไปใช้มากกว่าจะเป็นการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อที่จะปรับให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น มีการถ่ายทอดความรู้จากสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ลงไปตามลำดับจนถึงโรงเรียน มีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพมากที่สุด ซึ่งส่วนใหญ่ทำได้โดยการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ปัญหาในการปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น ได้แก่ บุคลากรที่เกี่ยวข้องขาดทักษะในการพัฒนาหลักสูตร และขาดแหล่งความรู้

ในขณะที่สมพิศ วงแหยม (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ทรัพยากรท้องถิ่นที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรส่วนใหญ่ เป็นทรัพยากรบุคคล และนำมาใช้ในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ปัญหาในการนำทรัพยากรท้องถิ่นเข้ามาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ครูส่วนใหญ่มีเวลาจำกัด และขาดงบประมาณของโรงเรียนในการสนับสนุนอย่างจริงจัง นอกจากนี้ ปัญหาในการนิเทศของศึกษานิเทศก์ ก็คือศึกษานิเทศก์มีภารกิจอื่นที่ต้องปฏิบัติมาก จึงไม่สามารถนิเทศได้ตามกำหนด และปัญหาในด้านการประเมินผลการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น ในการพัฒนาหลักสูตรมีปัญหาการสร้างเครื่องมือในทำนองเดียวกัน ทศนีย์ เบญจศิลาภิรักษ์ (2538 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การใช้ทรัพยากรท้องถิ่นในงานวิชาการ โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร พบว่าปัญหาการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น และปัญหาการใช้ทรัพยากร ที่โรงเรียนส่วนใหญ่ประสบ คือ

ทรัพยากรมีจำนวนน้อย ปริมาณที่จำกัด ขาดการอนุรักษ์ และปัญหาการดำเนินการนำมาใช้ ได้แก่ โรงเรียนขาดข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งทรัพยากรท้องถิ่น การวางแผนการใช้ การควบคุมนักเรียน เดินทางไปศึกษาไม่สะดวก

ในทำนองเดียวกันเพ็ญจันทร์ ธนาภิवास (2536 : 137-142) ได้ศึกษาเรื่องสภาพและปัญหาของการพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตรสังกัดกรมสามัญศึกษา พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่กำหนดคนโยบายโดยยึดหลักการที่สอดคล้องกับความพร้อมของโรงเรียน และสนองความสนใจ ความถนัดและความสามารถของนักเรียน โดยมีคณะกรรมการวิชาการโรงเรียนเป็นผู้ร่วมในการกำหนดคนโยบาย การเตรียมบุคลากร โรงเรียนส่วนใหญ่ได้จัดเตรียมบุคลากรโดยจัดประชุมชี้แจงเกี่ยวกับหลักสูตร และให้ครูศึกษาเอกสารหลักสูตรฉบับปรับปรุง การเตรียมสถานที่โรงเรียนทุกโรงเรียนมีการจัดเตรียมสถานที่เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เตรียมงบประมาณในการพัฒนาหลักสูตร การจัดทำข้อมูลพื้นฐาน โรงเรียนส่วนใหญ่มีการจัดทำข้อมูลพื้นฐานเพื่อใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

สำหรับผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดทำข้อมูลพื้นฐานส่วนใหญ่ ได้แก่ ครูอาจารย์ในโรงเรียน การประชาสัมพันธ์หลักสูตร ได้มีการจัดประชาสัมพันธ์หลักสูตรโดยจัดประชุมชี้แจงเกี่ยวกับหลักสูตรให้แก่นักเรียน ครู และผู้ปกครอง การนำทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ได้จัดประชุมชี้แจงให้ความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการนำทรัพยากรท้องถิ่น มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยการเชิญวิทยากรในท้องถิ่นมาให้ความรู้แก่ครู หัวหน้ากลุ่ม/หมวดวิชา มีการส่งเสริมให้ครูปรับกิจกรรมการเรียนการสอน จัดทำแผนการสอนโดยการปรับกิจกรรมที่กำหนดในหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น การปรับเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาจากคำอธิบายรายวิชา โดยการจัดทำแผนการสอน ศึกษาจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม คาบเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตรแม่บท ในด้านการเลือกใช้ การปรับปรุงเพิ่มเติมสื่อ โรงเรียนทุกโรงเรียนมีการส่งเสริมให้ครูเลือกใช้ ปรับปรุงเพิ่มเติมสื่อโดยจัดรวบรวมสื่อเอกสารหรือหนังสือที่มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องไว้บริการแก่ครู และส่งเสริมให้ครูนำทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้เป็นสื่อการเรียนการสอน ส่วนการจัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่โรงเรียนทุกโรงเรียนมีการส่งเสริมให้ครูจัดทำสื่อการเรียนการสอน โดยการสนับสนุนงบประมาณดำเนินการ แม้มีการส่งเสริมให้จัดทำเนื้อหา/รายวิชาขึ้นใหม่ โดยการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้ในการจัดทำ โรงเรียนส่วนใหญ่ไม่ได้ดำเนินการจัดทำเนื้อหา/รายวิชาขึ้นใหม่

สำหรับปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น ได้แก่ ความไม่พร้อมในด้านบุคลากร ความไม่พร้อมในแหล่งวิชาการ สถานประกอบการและสถานประกอบอาชีพอิสระ ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

ขาดอาคารสถานที่ใช้ในการฝึกปฏิบัติงาน งบประมาณไม่เพียงพอ ครูขาดความรู้และประสบการณ์ในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลพื้นฐาน ไม่สามารถประชาสัมพันธ์หลักสูตรได้อย่างต่อเนื่อง ขาดการวางแผนการใช้ทรัพยากรท้องถิ่น วิทยากรท้องถิ่นขาดเทคนิคและทักษะในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่นักเรียน ขาดเครื่องมือและทักษะในการสร้างเครื่องมือชนิดคิดตามผลการใช้หลักสูตร และไม่มีเวลาเพียงพอที่จะดำเนินการให้มีประสิทธิภาพ

ภิญโญ ใจดำรง (2532 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการจัดวิชาอาชีพท้องถิ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนครราชสีมา พบว่า การปฏิบัติเพื่อจัดวิชาอาชีพท้องถิ่น โรงเรียนพิจารณาจากความพร้อมของบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ โดยใช้เกณฑ์การจัดหลักสูตร นโยบายและแผนงานทางด้านอาชีพ และจัดแนะแนวให้วิธีชี้แจงให้ความรู้ ป้ายนิเทศ กิจกรรมวันอาชีพ และใช้แบบทดสอบทางอาชีพ การจัดครูเข้าสอนคำนึงถึงความถนัดของแต่ละบุคคล การประเมินผลใช้วิธีการประเมินระหว่างการเรียน และภายหลังการเรียนการสอน นักเรียนต้องการให้มีการฝึกปฏิบัติในวันหยุดและนอกเวลาเรียนให้มากขึ้น มีการส่งเสริมความรู้ในการประกอบอาชีพด้านการเกษตรแก่ผู้ปกครอง ด้านปัญหาพบว่า การจัดวิชาอาชีพท้องถิ่น โรงเรียนขาดการสำรวจข้อมูลพื้นฐานด้านอาชีพ ฝ่ายแนะแนวไม่มีแผนงานการสำรวจข้อมูล วัสดุอุปกรณ์ สำหรับให้นักเรียนฝึกปฏิบัติและมีสภาพชำรุด และขาดเครื่องมือในการประเมินผล โครงการวิชาอาชีพที่มีประสิทธิภาพ

นอกจากนี้ สันติ โฉจิจุต (2540 : 110-114) ศึกษาเรื่องสภาพการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ของครูประถมศึกษา ในจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ระดับการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของครูประถมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และโดยเฉพาะด้านการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแม่บท และการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และด้านการจัดการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ด้านการเลือกใช้ลักษณะการพัฒนาหลักสูตร และด้านการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรอยู่ในระดับปานกลาง

นอกจากนี้ยังพบว่า การปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตด้านการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นมีความแตกต่างกันตามขนาดของโรงเรียนที่ปฏิบัติการสอน ซึ่งครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดกลางมีการปฏิบัติมากกว่าครูผู้สอนในโรงเรียนขนาดใหญ่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนด้านอื่น ๆ ครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนขนาดต่างกันมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

สำหรับปัญหาและอุปสรรคของครูประถมศึกษา ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่ม สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ได้แก่ ขาดเอกสารและแหล่งค้นคว้าทางวิชาการ ขาดการส่งเสริมในการเชิญวิทยากรที่มีความสามารถมาให้ความรู้ ขาดความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ขาดงบประมาณสนับสนุน ครูมีภารกิจอื่นมาก ไม่สามารถดำเนินการพัฒนาหลักสูตรได้อย่างเต็มที่ ในขณะที่ยงษ์วัน (Yonghwan, 1995 : 1646-A) ได้ศึกษาเรื่องแนวความคิดใหม่ของหลักสูตรท้องถิ่น พบว่า แนวความคิดใหม่ของหลักสูตรท้องถิ่น จะต้องอาศัยการกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาไปสู่ภูมิภาค โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคลากรทางการศึกษาในท้องถิ่น ซึ่งผลที่ตามมาจะทำให้ครูได้คำนึงถึงบทบาทของตนต่อการจัดการศึกษาให้สอดคล้องต่อความหลากหลายของประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้บริหารและครูผู้สอนในโรงเรียนก็เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้การใช้หลักสูตรมีคุณภาพ ดังที่คุนจิ (Khunji, 1991 : 729-A) ศึกษาการมีส่วนร่วมของครูในการพัฒนาหลักสูตรของประเทศขนาดเล็ก พบว่า ความสนิทสนมระหว่างผู้บริหารโรงเรียนและครู มีบทบาทอย่างมากต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา และโดยเฉพาะการปรับปรุงหลักสูตรในระดับโรงเรียนสามารถดำเนินการให้ประสบความสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของหน่วยงานทางการศึกษาในระดับต่าง ๆ มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะกระจายอำนาจในการจัดการศึกษาที่สอดคล้อง เกื้อกูลต่อสภาพความต้องการของท้องถิ่นและชุมชน เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เกิดความรู้และทักษะต่ออาชีพ พัฒนาคุณภาพชีวิต การจัดการทรัพยากรต่าง ๆ ของชุมชน มีความรักความผูกพัน ต่อท้องถิ่นของตน อันจะเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับท้องถิ่นและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นของบุคลากรทางการศึกษาที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ในจังหวัดนครศรีธรรมราช และได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นแนวทางในการกำหนดวัตถุประสงค์ สมมติฐาน ขอบเขตของการวิจัย และตัวแปรอิสระ โดยคาดว่า การฝึกอบรม ระดับชั้นที่สอน ขนาดของโรงเรียน และกลุ่มวิชาที่สอน น่าจะมีความเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การวิจัยเรื่องสภาพการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัด นครศรีธรรมราช ได้นำปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับระดับการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มาเป็นตัวแปรอิสระในการวิจัยนี้ ได้แก่ การฝึกอบรม ระดับชั้นที่สอน ขนาดของโรงเรียน และกลุ่ม วิชาที่สอน ซึ่งนำเสนอตามลำดับดังนี้

1. การฝึกอบรม

การฝึกอบรมเป็นการพัฒนาบุคลากรขององค์การที่ทำให้การปฏิบัติงานต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งอุทัย หิรัญโต (2531 : 108) ให้ทัศนะว่า การฝึกอบรมเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความชำนาญ ความสามารถและเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ของผู้เข้ารับการอบรม เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานในหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถแก้ไขข้อบกพร่องในการทำงานในปัจจุบันและอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับที่ศรีอรุณ เรศานนท์ (2532 : 120) ที่กล่าวว่า การฝึกอบรมเป็นการเสริมสร้างและ พัฒนาความคิด การกระทำ ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ความชำนาญ และความชัดเจนในขณะที่ ทำงานอยู่ให้ก้าวหน้าต่อไป ในทำนองเดียวกันนี้ น้อย สิริโชติ (2524 : 11) กล่าวว่า การฝึกอบรม อาจทำได้ 2 ลักษณะ คือ การฝึกอบรมเพื่อเรียนรู้งานก่อนเข้าปฏิบัติหน้าที่ (Pre Service Training) กับการฝึกอบรมเพื่อปรับปรุงพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงระบบการทำงานที่ปฏิบัติแต่เดิมมา (In-Service Training)

ในขณะที่เริงลักษณ์ โรจนพันธ์ (2529 : 8) และ วิน เชื้อโพธิ์หัก (2537 : 30) ให้ ทัศนะว่า การฝึกอบรมเป็นการพัฒนาบุคคล ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1) เป็นกระบวนการ (Process) อย่างหนึ่งในการพัฒนาองค์การที่มีการวางแผนในการ ดำเนินงานอย่างมีขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง

2) เป็นการกระทำทั้งหมดที่มุ่งที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใน 3 ด้าน คือ

2.1) เพิ่มพูนความรู้ (Knowledges) ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง เพื่อประโยชน์ใน การปฏิบัติงาน

2.2) เพิ่มพูนทักษะ (Skills) เพื่อบรรเทาการสูญเสียที่เกิดจากการทำงานที่ขาด ทักษะและประสิทธิภาพ

2.3) เปลี่ยนแปลงเจตคติ (Attitudes) เพื่อก่อให้เกิดความคิดใหม่ ๆ ให้มีประโยชน์ ตามความประสงค์ของหน่วยงานและเพื่อพัฒนานิสัย หรือพฤติกรรมให้มีการกระทำที่เหมาะสม และถูกต้องตามแบบแผน

3) เป็นกระบวนการที่ช่วยเพิ่มพูนความสามารถ (Ability) ประสิทธิภาพ (Efficiency) ของบุคคลอันก่อให้เกิดประสิทธิผลต่อหน่วยงาน

จากทัศนะของนักวิชาการดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ว่า การฝึกอบรมเป็นกระบวนการการเรียนรู้ในการพัฒนาบุคคลขององค์กร เพื่อเพิ่มพูนสมรรถภาพการทำงานของบุคคล ให้มีความรู้ความเข้าใจและทักษะ รวมทั้งความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่การงานที่รับผิดชอบ โดยมีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ มีระเบียบแบบแผน เพื่อให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะระบบการศึกษาในสังคมทั่วไป มุ่งที่จะสอนความรู้ความชำนาญอย่างกว้าง ๆ ซึ่งมิได้เน้น หรือมีจุดหมายที่จะฝึกฝนความชำนาญในการปฏิบัติงานเฉพาะด้านในองค์กร นอกจากนี้ เสาวลักษณ์ สิงห์โกวินท์ และ กมล อุดลพันธ์ (2532 : 7) กล่าวว่า เป็นหน้าที่ที่สำคัญ ขององค์กรที่จะต้องจัดเตรียม และฝึกอบรมบุคลากรขององค์กรแม้แต่ผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทปริญญาตรี ซึ่งอาศัยความรู้เฉพาะด้าน ก็ยังต้องเข้ารับการอบรม เช่น การปฐมนิเทศ เกี่ยวกับนโยบายและแนวทางในการปฏิบัติงาน

แม้บุคคลจะผ่านการฝึกอบรมในขั้นต้น หรือปฐมนิเทศแล้วก็ตาม ความจำเป็นที่จะต้องมีการฝึกอบรม และพัฒนาบุคคลยังคงมีอยู่ต่อไป ทรายไคที่บุคคลนั้นยังปฏิบัติงานอยู่ในองค์กร ซึ่งถ้าหากพิจารณาจากการบริหารงานบุคคล นั้นมีขั้นตอนที่ต่อเนื่องกันในการสรรหาบุคคล (Recruiting) การใช้ประโยชน์จากบุคคล (Utilizing) การพัฒนาบุคคล (Developing) และการรักษาบุคคล (Retaining) จะทำให้เราเห็นความสำคัญ และความจำเป็นในการพัฒนาบุคคลได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น กล่าวคือ องค์กรจำเป็นที่จะต้องพัฒนาสมาชิกในองค์กรให้มีความรู้ความสามารถ ทักษะ เพื่อที่จะได้นำสิ่งเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนในฐานะที่เป็นสถาบันที่มีความสำคัญในการจัดการศึกษา โดยอาศัยครูผู้สอน ในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ให้แก่ผู้เรียน ฉะนั้นการสนับสนุนส่งเสริมให้ครู ได้รับการฝึกอบรมเกี่ยวกับความรู้ความสามารถ ทักษะ ในการจัดการเรียนการสอน จึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการกระทำอยู่เสมอ เพราะปัญหาการจัดการเรียนการสอน ส่วนหนึ่งนั้นมาจากครูผู้สอน ดังที่อำภา บุญช่วย (2533 : 234) กล่าวว่า อาจารย์ผู้สอนขาดความรู้ความสามารถและทักษะ ทำให้การจัดการเรียนการสอนขาดประสิทธิภาพ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาการปรับ หรือพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นนั้นมีปัญหาค่อนข้างมาก เนื่องจากครูในฐานะผู้พัฒนาหลักสูตร ในระดับนี้ ยังไม่ทราบหลักการและวิธีการอันถูกต้องในการวางแผนการสอน ขาดแคลนงบประมาณและความบกพร่องในการจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน ในทางตรงกันข้ามครูผู้สอนที่ได้รับการฝึกอบรม ก็สามารถที่จะนำความรู้ ทักษะ ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และถ่ายทอดวิชาความรู้ให้ครู และนักเรียนให้เกิดประสิทธิภาพได้ ดังที่ พงทิพย์ เพชรปรี (2528 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการประเมิน

โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพการเรียนการสอนของครูประถมศึกษา กรณีการฝึกอบรมนำร่องภาคใต้ โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาประเมินกระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมประเมินพฤติกรรมการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ประเมินความพึงพอใจ และติดตามในด้านการนำความรู้ไปใช้ในการปฏิบัติงานหลังการฝึกอบรม ผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมนำความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน และมีความพึงพอใจต่อกระบวนการฝึกอบรม

ในทำนองเดียวกันจรินทร์ แก้ววิจิตร (2537 : 119) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานพัฒนาชุมชนของครู ตามโครงการการศึกษาเพื่อพัฒนาหมู่บ้านในเขตชนบท สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การฝึกอบรมมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับประสิทธิภาพการพัฒนาชุมชนของครูตามโครงการดังกล่าว

ฉะนั้น การฝึกอบรมเป็นวิธีการและกระบวนการในการเพิ่มพูนความรู้ ความสามารถ ทักษะ เจตคติ และประสบการณ์ ในการทำงานให้แก่บุคคล ซึ่งจะทำให้บุคคลที่ได้รับการฝึกอบรมสามารถปฏิบัติงานในหน้าที่ที่รับผิดชอบได้ดีและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมา อาจสรุปว่าอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษาที่ผ่านการฝึกอบรม และไม่ผ่านการฝึกอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น น่าจะมีระดับการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแตกต่างกัน และคาดว่าอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษาที่ผ่านการฝึกอบรมเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น น่าจะมีระดับการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มากกว่าอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษาที่ไม่ผ่านการฝึกอบรม ผู้วิจัยจึงกำหนดการฝึกอบรมมาเป็นตัวแปรอิสระในการวิจัยนี้

2. ระดับชั้นที่สอน

การปฏิบัติการสอนของครู ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษา หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างของหลักสูตรให้ชัดเจน และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องศึกษาถึงความคาดหวังของหลักสูตรในภาพรวมที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ถึงแม้ขอบข่ายของการจัดการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชาจะแตกต่างกันตามสภาพของแต่ละท้องถิ่นก็ตาม ความคาดหวังของหลักสูตรเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เรียนทั้งในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีระดับที่แตกต่างกัน กล่าวคือ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มุ่งให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง และเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพ หรือการศึกษาต่อ และในส่วนของหลักสูตรท้องถิ่นนั้น เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นหรือโรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความเหมาะสมกับความต้องการและเอกลักษณ์ประจำ

ท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนในแต่ละท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากความแตกต่าง รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันกับท้องถิ่นของตน (กระทรวงศึกษาธิการ 2533 : 1)

ส่วนหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีความคาดหวังว่า เมื่อผู้เรียนจบหลักสูตรแล้ว จะเป็นผู้มีความรู้ ทักษะ และความสามารถในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ และร่วมทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามความรู้ ความสามารถของตน เพื่อให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จตามความคาดหวัง ในส่วนของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรคำนึงถึงความต้องการที่หลากหลายของท้องถิ่น จึงเปิดโอกาส ให้ท้องถิ่นหรือโรงเรียนสามารถพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับความต้องการและเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละท้องถิ่นได้รับประโยชน์ รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักความผูกพันกับท้องถิ่นของตนอีกด้วย สนับสนุนส่งเสริมให้ท้องถิ่นหรือโรงเรียน สามารถพัฒนาหลักสูตร ได้โดยเพิ่มเติมหรือปรับรายละเอียดของเนื้อหาในรายวิชาต่าง ๆ กำหนดหรือจัดกิจกรรมเสริม ทำสื่อหนังสือประกอบการเรียนการสอน พัฒนาระบวนการเรียนการสอน และสามารถจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมนอกเหนือจากที่หลักสูตรส่วนกลางกำหนดไว้ เลือกเรียนได้ตามความสนใจ เพื่อให้มีทักษะ เจาะด้านและเห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533 : 1)

ฉะนั้นในรายละเอียดของหลักสูตรระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จึงเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ตามความถนัดและความสนใจ หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลายจึงมีลักษณะเปิดกว้างให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนทั้งวิชาบังคับแกน วิชาบังคับเลือก และวิชาเลือกเสรี มากกว่าหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ในทำนองเดียวกันนี้ การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้จากแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบการอาชีพอิสระ ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการให้ผู้เรียนศึกษาหาความรู้จากแหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ และสถานประกอบการอาชีพอิสระ ในระดับมัธยมศึกษา พ.ศ. 2533 จึงสามารถกระทำได้อย่างกว้างขวางกว่านักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (กระทรวงศึกษาธิการ, 2533 : 1)

จากเอกสารและหลักการดังกล่าว อาจสรุปว่าอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษาที่สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย น่าจะมีระดับการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแตกต่างกัน โดยคาดว่าอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษาที่สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายมีระดับการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มากกว่าอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษาที่สอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้วิจัยจึงนำระดับชั้นที่สอนมาเป็นตัวแปรอิสระในการวิจัยนี้

8. ขนาดโรงเรียน

การจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาในท้องถิ่นต่าง ๆ เป็นแรงผลักดันมาจากความต้องการของคนที่อยู่ในชุมชนและสังคมนั้น เมื่อสังคมและชุมชนขยายใหญ่ขึ้น ความต้องการทางด้านการศึกษาก็มีมากขึ้น เพราะเป็นที่ยอมรับกันว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในสังคมได้ และเมื่อโรงเรียนขยายขนาดใหญ่ขึ้น ปริมาณงานในโรงเรียนย่อมต้องเพิ่มขึ้นตามลำดับ (สงวน สุทธิเลิศอรุณ, 2523 : 123) ดังนั้นขนาดของโรงเรียนจึงเป็นอีกตัวแปรหนึ่งที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานของครูเนื่องจากความพร้อมของโรงเรียนแต่ละขนาดจะมีไม่เท่ากัน โรงเรียนขนาดใหญ่ มักจะมีบุคลากร วัสดุอุปกรณ์ พร้อมกว่าโรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดเล็ก ปริมาณในการบริหารจัดการเรื่องต่าง ๆ จึงแตกต่างกัน ในขณะที่ สุรพล หอมหวล (2531 : 38) กล่าวว่า โรงเรียนเป็นหน่วยงานปฏิบัติงานวิชาการ ที่นำแนวความคิด หลักการ จุดมุ่งหมาย มาดำเนินงานโดยครู และนักเรียน การดำเนินงานของโรงเรียน จึงเป็นบทบาทสำคัญที่จะทำให้การจัดการศึกษาให้ประสบผลสำเร็จ การบริหารโรงเรียนจะมีความยุ่งยากซับซ้อนเพียงใดขึ้นอยู่กับขนาดของโรงเรียนเป็นส่วนสำคัญ ซึ่งโรงเรียนขนาดใหญ่มีลักษณะค่อนข้างสลับซับซ้อน เพราะมีจำนวนนักเรียน ครู วัสดุอุปกรณ์ ในการปฏิบัติงานมากขึ้น และสำหรับโรงเรียนมัธยมศึกษา แม้จะได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติงานเช่นเดียวกัน แต่ลักษณะของขนาดของโรงเรียนและทรัพยากรต่าง ๆ แตกต่างกัน อีกด้วย โดยทั่วไปแล้ว โรงเรียนขนาดเล็ก จะมีโอกาสใช้หลักสูตรได้อย่างจำกัดกว่าโรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ ฉะนั้นขนาดของโรงเรียนมีผลต่อการปฏิบัติงานเป็นอย่างมาก แต่ทั้งนี้มิใช่ความผิดหรือข้อบกพร่องของผู้ปฏิบัติงาน แต่เป็นเรื่องของความพร้อมและการเตรียมการที่ผู้บริหารรวมทั้งครูด้วยที่จะได้ปฏิบัติงานและแก้ปัญหาต่าง ๆ ด้วยดีและมีประสิทธิภาพ

จากการวิจัยของบรรจง สระทอง (2537 : 104) ที่ได้ศึกษาเรื่องระดับการปฏิบัติงานตามบทบาทของโรงเรียนมัธยมศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน จังหวัดปัตตานี โดยใช้ขนาดของโรงเรียนเป็นตัวแปรอิสระ พบว่า โรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติงานตามบทบาทของโรงเรียนมัธยมศึกษา เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ในขณะที่ทันยา พงศ์รักษา (2535 : 128) ได้ศึกษาเรื่องการจัดกิจกรรมบริการชุมชนของโรงเรียนมัธยมศึกษาในภาคใต้ สังกัดกรมสามัญศึกษา พบว่า ความแตกต่างระหว่างโรงเรียนกับเจตคติของผู้บริหาร โรงเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมบริการชุมชนของโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันแตกต่างกัน โดยผู้บริหาร โรงเรียนขนาดกลางกับโรงเรียนขนาดเล็กมีเจตคติต่อการจัดกิจกรรมบริการชุมชนต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ทางสถิติ กล่าวคือ ผู้บริหาร โรงเรียนขนาดเล็กมีระดับเจตคติต่อการจัดกิจกรรมบริการชุมชนสูงกว่าผู้บริหารโรงเรียนขนาดกลาง ซึ่งสอดคล้องกับ วิโรจน์ แก้ววันเพ็ญ (2529 : 71) ที่ได้ศึกษาเรื่องการศึกษาปัญหาด้านกิจกรรมนักเรียนของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาลในภาคใต้ พบว่า ปัญหาด้านกิจกรรมนักเรียนของผู้บริหาร โรงเรียนขนาดกลางมีปัญหาสูงกว่าผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดใหญ่

ในทำนองเดียวกันสวาท หาญกลับ (2534 : 147) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาการปฏิบัติงานด้านความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดศรีสะเกษ พบว่า การเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา ตามทัศนะของประธานคณะกรรมการศึกษาในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยที่ประธานคณะกรรมการศึกษาของโรงเรียนขนาดใหญ่ มีทัศนคติต่อระดับการปฏิบัติงานอยู่ในระดับที่มากกว่าประธานคณะกรรมการศึกษาในโรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดเล็ก ในขณะที่

คุณิต ฌ สุวรรณ (2539 : 120) ศึกษาวิจัยเรื่องการใช้หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ของโรงเรียนร่วมพัฒนาการใช้หลักสูตร ในเขตการศึกษา 2 และ 3 พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีปัญหาในการใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดใหญ่ มีปัญหาการใช้หลักสูตรด้านการจัดการเรียนการสอนสูงกว่าผู้บริหารและครูผู้สอนที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนขนาดเล็ก ในทำนองเดียวกัน สันติ ไคจีจูล (2540 : 113) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องสภาพการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตของครูประถมศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ครูผู้สอนกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนขนาดกลางมีระดับการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตมากกว่าครูผู้สอนที่ปฏิบัติการสอนในโรงเรียนขนาดใหญ่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปว่าอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษาที่สอนในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน น่าจะมีระดับการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดขนาดโรงเรียนเป็นตัวแปรอิสระในการวิจัยนี้

4. กลุ่มวิชาที่สอน

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) และ

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนปลาย พุทธศักราช 2524 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ได้กำหนดลักษณะของกลุ่มวิชาไว้ 5 กลุ่มวิชา กล่าวคือ กลุ่มวิชาภาษา กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ กลุ่มวิชาสังคมศึกษา กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ และกลุ่มวิชาการงานและอาชีพ ในทำนองเดียวกันหลักสูตร ได้มีการกำหนดแนวดำเนินการให้ท้องถิ่นปรับรายละเอียดของเนื้อหาของรายวิชาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดทำรายวิชาที่สนองความต้องการของท้องถิ่น และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดในการสร้างสรรค์งาน (กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, 2533 : 5) ถึงแม้ว่าการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของความพร้อมของวัสดุ อุปกรณ์ อาคารสถานที่ งบประมาณ แหล่งวิชาการ ทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ความร่วมมือจากผู้ร่วมงาน หรือการสนับสนุนส่งเสริมของผู้บริหารก็ตาม ลักษณะของสาระสำคัญ และรายวิชานึงค้ำบ รายวิชาบังคับเลือก และรายวิชาเลือกเสรีของแต่ละกลุ่มวิชา มีลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นแตกต่างกัน ดังที่พิชัย บูรพันธ์ (2538 : 133) ได้ศึกษาพบว่า การปรับรายละเอียดของเนื้อหาที่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น โรงเรียนส่วนใหญ่ปรับรายละเอียดของเนื้อหาในรายวิชาเลือกเสรี ทั้งในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น และระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และกล่าวว่า หัวหน้ากลุ่มวิชา/หมวดวิชา ก็มีบทบาทที่สำคัญในการสนับสนุน ส่งเสริม เป็นผู้นำทางวิชาการของกลุ่มวิชา ซึ่งถ้าจะส่งเสริมให้ครูผู้สอนในโรงเรียนมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ก็จำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้หัวหน้ากลุ่มวิชา มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นอย่างจริงจัง

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปว่าอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษาที่สอนในกลุ่มวิชาที่แตกต่างกัน น่าจะมีระดับการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแตกต่างกัน ผู้วิจัยจึงนำกลุ่มวิชาที่สอนมาเป็นตัวแปรอิสระในการวิจัยนี้

กรอบแนวความคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวความคิดในการวิจัย (Conceptual Framework) เพื่อนำมากำหนดขอบเขตของการศึกษา สภาพการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยศึกษาคุณลักษณะของอาจารย์โรงเรียนมัธยมศึกษาเกี่ยวกับการฝึกอบรมระดับชั้นที่สอน ขนาดของโรงเรียน และกลุ่มวิชาที่สอนแตกต่างกัน ที่น่าจะเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ในด้านการศึกษา

หาความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรแม่บทและการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพ ปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น การเลือกใช้ลักษณะการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น การประเมินผลและการปรับปรุงแก้ไข การใช้หลักสูตร ซึ่งกำหนดกรอบแนวความคิดในการวิจัยดังภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 กรอบแนวความคิดในการวิจัย

